

02/2017

ELÄKETURVAKESKUKSEN RAPORTTEJA

TIIVISTELMÄ

Heikki Tikanmäki, Jukka Appelqvist, Kaarlo Reipas,
Mikko Sankala and Hannu Sihvonen

Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2016

Raportissa esitetään Eläketurvakeskuksen vuoden 2016 pitkän aikavälin laskelmat lakisääteisten eläkemenojen ja etuustason kehityksestä. Työeläkelakien osalta raportti sisältää myös rahoituslaskelmia, joiden keskeisimpiä tuloksia ovat TyEL-maksun ja -varojen kehitys vuosille 2016–2085.

Laskelmissa käytetään Tilastokeskuksen väestöennustetta vuodelta 2015, jota on jatkettu Eläketurvakeskuksessa vuoteen 2085 saakka. Ennusteen mukaan Suomen väestö kasvaa lähes koko ennustejakson ajan. Vuoden 2015 lopussa väestön määrä oli 5,49 miljoonaa, ja sen arvioidaan olevan 6,1 miljoonaa vuonna 2085. Väestön kasvu on pääosin seurausta 65 vuotta täyttäneen väestön osan kasvusta. Työikäisen väestön määrä supistuu 2030-lukua ja 2040-luvun alkua lukuun ottamatta koko ennustejakson ajan. Työikäisten määrä ei saavuta koko ennustejaksolla enää lähtövuoden tasoa.

Vanhushuoltosuhteen (65 vuotta täyttäneet suhteessa 15–64-vuotiaisiin) kasvu jatkuu vuoteen 2085 asti, mutta muutos hidastuu vuoden 2030 jälkeen. Vuonna 2015 vanhushuoltosuhte oli 32,4 prosenttia ja sen arvioidaan olevan 56,4 prosenttia vuonna 2085. Vanhushuoltosuhteen heikkeneminen lähitulevaisuudessa johtuu Suomen nykyisestä ikärakenteesta. Eliniän jatkuva pidentyminen kuitenkin aiheuttaa sen, että vanhushuoltosuhte heikkenee koko ennustejakson ajan. Vuonna 2015 vastasyntyneen elinajanodote oli 81,3 vuotta. Ennusteen mukaan se nousee vuoteen 2085 mennessä yli 90 vuoteen.

Työllisyysaste vuosina 2013–2015 oli 68,3 prosentissa. Työllisyysennusteen mukaan työllisyysaste nousee siten, että vuonna 2020 se on 70 prosenttia ja 2020-luvun lopulla saavuttaa

72 prosentin tason. Tämän jälkeen työllisyysaste vaihtelee 72 ja 73 prosentin välillä työikäisten ikärakenteen mukaan. Työllisyysasteen nousu on seurausta työvoimaosuuden kasvusta ja työttömyysasteen alenemisesta. Ikääntyneiden työllisyyttä kasvattaa osaltaan se, että eläkkeelle siirtymisen odotetaan myöhentyvän muun muassa vuoden 2017 työeläkeuudistuksen seurauksena. Vuonna 2015 eläkkeellesiirtymisien odote oli 61,1 vuotta. Laskelman mukaan se on 62,7 vuotta vuonna 2025 ja vakiintuu vajaaseen 65 vuoteen ennustejakson lopulla.

Vanhuuseläkkeen suuruus sopeutetaan eläkeikäisten elinajanodotteen muutokseen elinaikakertoimen avulla. Elinaikakertoimen arvo lasketaan jokaiselle syntymävuosiluokalle erikseen. Vuonna 2015 elinaikakerroin oli 62 vuotta täyttävillä 0,972. Vuonna 2030 se on 0,91 ja vuonna 2085 se on 0,85. Myös alin vanhuuseläkeikä kytetään elinajanodotteen kehitykseen vuonna 1965 syntyneistä alkaen. Alin vanhuuseläkeikä on 66 vuotta ja 7 kuukautta vuonna 1980 syntyneille ja kasvaa noin 68 vuoteen vuonna 2000 syntyneisiin mennessä.

Lakisääteiset kokonaiseläkemenot olivat 13,6 prosenttia bruttokansantuotteesta vuonna 2015. Korkeimmilleen osuus nousee 2020-luvulla, jolloin se on reilut 14 prosenttia. 2040-luvulla osuus laskee reiluun 12 prosenttiin, kunnes se kääntyy lievään kasvuun vuoden 2050 paikkeilla. Ennustejakson lopussa eläkemenot nousevat vajaaseen 14 prosenttiin bruttokansantuotteesta.

Koko talouden työeläkemeno suhteessa talouden työtulosummaan oli 30,4 prosenttia vuonna 2015. Työeläkemenon suhde työtulosummaan kasvaa vuoteen 2020 saakka, jolloin se on runsaat 33 prosenttia. Vuoden 2025 jälkeen suhde alenee, ja vuonna 2050 työeläkemeno on noin 29 prosenttia työtulosummasta. Tämän jälkeen työeläkemeno suhteessa työtulosummaan kasvaa saavuttaen runsaan 33 prosentin tason ennustejakson lopulla. Työeläkemenon kasvu suhteessa työtulosummaan on seurausta vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkemenojen kasvusta.

Vuonna 2015 keskieläke oli 1 613 euroa kuukaudessa. Eläkkeiden ostovoima kasvaa jatkuvasti ja vuonna 2085 keskimääräinen eläke on lähes 3 700 euroa vuoden 2015 hintatasossa. Keskieläkkeen taso nousee lähivuosina hieman suhteessa yleiseen ansiotasoon. Tähän vaikuttaa kaksi tekijää. Ensinnäkin ansiotason kasvun ennakoidaan olevan hidasta lähitulevaisuudessa. Toiseksi päättyvät vanhimpien eläkeläisten työeläkkeet ovat vielä matalia, koska työeläkelait tulivat voimaan 1960-luvulta lähtien. Sen sijaan alkavat työeläkkeet perustuvat täyteen työuraan. Suhteellinen eläketaso kääntyy laskuun vuoden 2020 tienoilla. Tärkein syy alenemiselle on elinaikakerroin, joka sopeuttaa etuustason vastaamaan muutoksia elinajanodotteessa. Myös työntekijän eläkemaksu ja julkisen sektorin eläke-etuihin 1990-luvun aikana tehdyt muutokset vaikuttavat tähän kehitykseen. Kelan eläkkeiden tasoon vaikuttaa ratkaisevasti näihin eläkkeisiin tehtävät harkinnanvaraiset muutokset. Tässä laskelmassa käytettävän oletuksen mukaan Kelan eläkkeiden korotukset ovat inflaatiota suurempia mutta jäävät jälkeen ansiotason kasvusta.

Eri sukupuolten omaeläkejakaumissa ei tapahdu merkittäviä muutoksia ennustejakson aikana, mutta sukupuolten väliset eläke-erot pienenevät. Eri koulutustasojen eläkkeet kehittyvät suurin piirtein samaa tahtia koko ennustejakson ajan. Poikkeuksena ovat ylemmän

korkeakoulututkinnon suorittaneet miehet sekä perusasteen koulutuksen suorittaneet miehet ja naiset. Näiden ryhmien eläkkeiden kehitys on keskimääräistä heikompaa. Keskeisin syy näihin muutoksiin on koulutusrakenteen muutos, jonka takia tulevaisuuden korkeakoulutetut eivät ole yhtä valikoitunut ryhmä kuin historiassa. Vastaavasti peruskoulutettujen ryhmään valikoituu tulevaisuudessa keskimäärin entistä huono-osaisempia henkilöitä sekä maahanmuuttajia.

TyEL-maksu nousee vuoden 2015 24,0 prosentista 24,8 prosenttiin 2020-luvun lopulla. Tämän jälkeen maksutaso laskee 24,4 prosentin tasolle noin kymmenen vuoden aikana. Maksutaso alkaa nousta uudestaan 2050-luvulla. TyEL-maksu saavuttaa runsaan 28 prosentin tason ennustejakson lopussa vuonna 2085. Maksutason nousu on seurausta eläkemenojen kasvusta. Vuosisadan loppupuolella myös TyEL-varat kasvavat suhteessa palkkasummaan. Sen sijaan eläkemenoon suhteutettuna TyEL-varat pysyvät vakaina.

TyEL-maksun riittävä vakiotaso olisi 25,7 prosenttia. Tällä maksutasolla voitaisiin rahoittaa TyEL:n menot pysyvästi. Vuonna 2015 TyEL-maksu oli 24,0 prosenttia TyEL:n palkkasummas- ta. Vastaavasti kunnallisten eläkkeiden eläkemaksun riittävä vakiotaso olisi 26,0 prosenttia suhteessa kuntasektorin palkkasummaan. Vuonna 2015 KuEL:n maksutulo oli 29,8 prosenttia suhteessa KuEL:n palkkasummaan. Kaikkien työeläkelakien eläkemenojen rahoittamiseen riittävä maksutaso suhteessa koko talouden työtulosummaan olisi 28,1. Vuonna 2015 ver- tailukelpoinen maksutulo suhteessa talouden työtulosumman oli 28,5 prosenttia.

Raportissa tutkitaan tulosten herkkyyttä keskeisimpien oletusten suhteen.

Kuolevuuden kehitys vaikuttaa eläkeikien kehitykseen sekä etuustasoon elinaikakertoimen vuoksi. Nämä sopeutummekanismit eivät kuitenkaan poista eliniän kasvun menovaikutuk- sia täysimääräisesti. Ensinnäkään ne eivät vaikuta jo eläkkeellä olevien eläketasoon, eikä elinaikakerrointa sovelleta Kelan eläkkeisiin. Eläkeiän nousu ei myöskään täysimääräisesti vaikuta todelliseen eläkkeellesiirtymisikään. Tämä ilmiö korostuu, jos eläkeikä nousee no- peasti nopean eliniän kasvun myötä.

Maahanmuutto vahvistaa työeläkejärjestelmän rahoitusasemaa. Maahanmuuttajat ovat tyypillisesti nuorehkoja työikäisiä sekä lapsia. Maahanmuutto kasvattaa työllisten määrää ja palkkasummaa, vaikka maahanmuuttajien työllisyysasteet ovatkin kantaväestöä mata- lampia. Heille maksettavat eläkkeet tulevat maksettaviksi keskimäärin vasta pitkän ajan kuluttua. Vaikka maahanmuutto kasvattaakin Kelan eläkemenoa, se alentaa myös kokonais- eläkemenon BKT-osuutta.

Ansiotason kasvuvauhdin nousu puolella prosenttiyksiköllä alentaisi eläkemenojen suhdetta bruttokansantuotteeseen noin prosenttiyksikön verrattuna perusvaihtoehtoon pitkällä aika- välillä. Eläkkeiden ostovoima kasvaisi oleellisesti, mutta eläkkeiden suhde keskiansioihin alenisi pitkällä aikavälillä yli kolme prosenttiyksikköä. TyEL-maksu alenisi pitkällä aikavälillä noin 0,7 prosenttiyksikköä verrattuna peruslaskelmaan.

Työllisyys vaikuttaa työeläkemenoon palkkasummaan suhteutettuna lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä. Jos työllisyys jää peruslaskelman urasta, myös työeläkeoikeuksia karttuu peruslaskelmaa vähemmän. Vuosisadan loppupuolella tasainen poikkeama perusurasta ei näy erona työeläkemenossa tai TyEL-maksussa.

Eläkevarojen tuotto vaikuttaa maksutasoon ja eläkevarojen määrään. Sijoitustuottojen nousu kasvattaisi aluksi eläkevarojen määrää ja pidemmällä aikavälillä alentaisi TyEL:n maksutasoa. Prosenttiyksikön nousu sijoitustuotoissa alentaisi TyEL-maksua vuonna 2025 vajaan prosenttiyksikön ja vuosisadan loppupuolella vaikutus olisi yli kolme prosenttiyksikköä.

Optimistisessa talousskenaariossa on yhdistetty korkea työllisyys, nopea ansiotason kasvu ja korkeat sijoitustuotot. Korkea työllisyys ja nopea ansiotason kasvu alentavat eläkemenoa suhteessa bruttokansantuotteeseen. Tämä suhde jää pitkällä aikavälillä noin prosenttiyksikön matalammaksi kuin perusvaihtoehdossa. Edellä mainittujen tekijöiden lisäksi maksutasoa alentavat korkeat sijoitustuotot. TyEL-maksu jää noin 2–4 prosenttiyksikköä perusvaihtoehtoa matalammaksi. Keskimääräinen eläke on optimistisessä skenaariossa oleellisesti perusvaihtoehtoa korkeampi. Kuitenkin eläkkeet suhteessa talouden keskiansioon jäävät optimistisessä vaihtoehdossa perusvaihtoehtoa matalammaksi. Tämä johtuu nopeasta ansiotason kasvusta.

Pessimistisessä talousskenaariossa on yhdistetty matala työllisyys, hidas ansiotason kasvu ja matalat sijoitustuotot. Eläkemeno suhteessa bruttokansantuotteeseen muodostuu pitkällä aikavälillä runsaan prosenttiyksikön korkeammaksi kuin perusvaihtoehdossa. TyEL-maksu on 2–4 prosenttiyksikköä perusvaihtoehtoa korkeampi 2020-luvun alkupuolelta alkaen. Keskimääräinen eläke on pessimistisessä skenaariossa perusvaihtoehtoa matalampi. Eläkkeiden taso suhteessa talouden keskiansioon muodostuu kuitenkin perusvaihtoehtoa korkeammaksi.

Aineistotilaukset:

www.etk.fi > Julkaisut > Raportteja > Statutory pensions in Finland: Long-term projections 2016

(suomenkielinen alkuteos: Lakisääteiset eläkkeet – pitkän aikavälin laskelmat 2016, Raportti 08/2016)

tai aineistotilaukset@etk.fi

ISBN 978-951-691-264-9 (nid.)

ISBN 978-951-691-265-6 (PDF)

ISSN 1238-5948 (painettu)

ISSN 1798-7490 (verkkajulkaisu)

Eläketurvakeskus
PENSIONSSKYDDSCENTRALEN

Eläketurvakeskus
00065 ELÄKETURVAKESKUS
Puhelin 029 411 20
Faksi 09 148 1172

Pensionsskyddscentralen
00065 PENSIONSSKYDDSCENTRALEN
Telefon 029 411 20
Fax 09 148 1172

Finnish Centre for Pensions
FI-00065 Eläketurvakeskus Finland
Phone +358 29 411 20
Fax +358 9 148 1172

www.etk.fi
> julkaisut